

Живорад Ајдачић

Културна политика у транзицији (2000-2015)

РАСПРАВА О НАЦРТУ ИЗМЕНЕ ЗАКОНА О КУЛТУРИ

Српска култура у протеклој години претрпела је толико потреса, често непотребних, од којих су на великој штети и институције културе и њихови корисници. Реприза таквог следа догађаја у овој години била би са несагледивим последицама. Због тога се од сваког ко нешто значи на културној сцени, а од ресорног министарства посебно, очекује да својски прионе на посао и већину проблема реши – и то хитно!

Уочи самих празника, у здању Скупштине Србије, више од три стотине учесника је позвано да се укључи у јавно читање (гле чуда а не јавна расправа) и разматрање Нацрта измена и допуна Закона о култури. Кад све примедбе и сугестије, а било их је на десетине, буду размотрене, Министарство ће коначни текст послати у даљу процедуру. Усвајање најзначајнијег правног акта у овој области, који је министар окарактерисао као Закон о јавном интересу у култури, вероватно

ће обележити прве месеце у 2015. години.

Од великог броја учесника највеће примедбе на Нацрт закона од стране Координационог одбора репрезентативних уметничких удружења, Културно-просветне заједнице Србије, институција културе, универзитета и факултета уметности, појединаца су:

А) укидање признања за врхунски допринос култури, не узимајући у обзир предлог да се поопштре критеријуми и мерила о условима и начину доделе признања бити регулисана посебним Правилником који ће усвојити Влада на предлог Министарства културе и мишљење Националног савета за културу, као стручна оцена уметничког и врхунског доприноса у култури.

Мешања појмова да ли се додељује национално признање (или национална пензија како су министарство и средства информисања злоупотребљавала наведену категорију), тврдити да ни у једној држави у окружењу и Европи и свету не постоји та категорија може се слободно рећи да је лаж а пре свега обмана јавности.

Примери:

Немачка – промовисање културних активности и награђивање појединачних уметника у Немачкој је вишеструко кроз разне фондове (German Federal Cultural Foundation Arts Fund Foundation, the Performing Arts Fund, the German Literature Fund, the German Translator Fund and the Socio-Cultural Fund, итд) чија средства иду из буџета државе, а на основу одлуке надлежног министарства за финансирање културе око 35.000.000,00 евра годишње.

Руска Федерација – месечне државне дотације из федералног буџета у износу од по 800.000,00 рубаља намењене су изузетним уметницима и личностима руске културе и уметности, као и талентованим младим ауторима, књижевних, музичких и уметничких дела. За руске уметнике који примају пензије за своја изузетна остварења и заслуге у области културе, добитницима највиших признања и награда СССР-а као државне награде Руске федерације, закон предвиђа додатне месечне финансијске накнаде у износу од 330 % социјалне накнаде.

Шведска – државни приходи се додељују на основу државне гаранције за истакнуте уметнике. Од краја 1970. држава признаје допринос култури са доживотним гаранцијама примања. Постоје 152 одабрана уметника који тренутно примају приходе на основу државне гаранције. Ови уметници имају потврђен уметнички рад високог квалитета, а њихов рад је од великог значаја за културни живот Шведске. Примања на основу наведених државних гаранција подразумевају да прималац има осигуран минимални приход у ви-

сини пет пута основних примања за текућу годину

Македонија – за своје истакуте уметнике који су остварили пензију исплаћују у виду признања **500 евра месечно**.

Црна Гора – за своје истакуте уметнике који су остварили пензију исплаћују у виду признања **789 евра месечно**.

Аргентина – Аргентина се одужује својим уметницима са 500 фунти месечно.

Румунија – уметници одласком у редовну пензију добијају њено увећање за 50%, па тако сви примају једну и по пензију. Они који стекну статус националних уметника, односно добију националну награду за културу поред овог увећања редовне пензије добијају још и месечни износ од 1.000 долара као награду.

Бугарска – Новим законом о култури уводи национално признање.

Аустрија, Лихтенштајн и Швајцарска додељују уметницима на редовна примања разлику до 2.000 или 2.500 евра (зависно од земље), односно, ако имају примања мања од тог износа, разлику им доплаћује држава.

САД – имају форме стимулисања уметника и спортиста путем законске обавезе кроз спонзорство и на друге начине.

Треба рећи истину да једном броју уметника који су добили признање за национални допринос у култури није место међу онима који су дали врхунски допринос националној култури. Није постојао јединствен правилник, мерила и критеријуми, такође није да-

вана и стручна оцена о доприносу уметника националној култури. Један број уметника остварио је ово национално признање, нажалост захваљујући припадности одређеним странкама.

Ако су грешке прављене, а јесу, зашто да будуће генерације које испуњавају све наведене критеријуме, буду кажњене недобијањем овог националног признања. Изненађује изјава министра културе да “министарство се није руководило уштедом за национална признања већ оним у шта се додела националних признања претворила током времена, чиме је, како је рекао избрисана граница између смисла и бесмисла. Ту привилегију, додао је министар не познаје ни једно развијено друштво, изузев, можда, некадашња Источна Немачка или Совјетски Савез”, шта рећи о министру културе за овакав коментар која је тотална неистина и лаж.

Б) због укидања установа културе од националног значаја, министар би требало да прочита песму нашег уваженог књижевника Милована Витезовића “Не почиње све од четрдесет прве”, а моја маленкост наставља, не почиње све од двехиљадите године. У основном садашњем Закону именоване су установе културе, а да не говоримо о Закону од 1992. године који у свом члану 2. говори о заштити, коришћењу и заштити културних добара уписаних у листу светске културне баштине и културних добара од изузетног значаја. Наводи се рад, одржавање и остваривање програма: Народне библиотеке Србије, Народног музеја, Југословенске кинотеке, Архива Србије, Историјског музеја Србије, Етнографског музеја, Музеја савремене умет-

ности, Природњачког музеја, Народног позоришта, Српског народног позоришта у Новом Саду, Београдске филхармоније, Ансамбла “Коло”, Културно-просветне заједнице Србије, установа културе Војводине као и тадашњих музеја и установа културе са подручја Косова и Метохије.

Министар културе у својој изјави “тај назив националне установе културе стајао је само на папиру, установе нису имале ништа од њега. То вам је као да вам је неко направио капе на којима пише установа културе од националног значаја. Ми смо за суштинско јачање установа, како је изјавио министар”, што у преводу значи-све почиње од мене.

В) у расправи је предложено да Влада Републике Србије предложи, поред истакнутих уметника и стручњака у култури, да у Националном савету буде представник Српске православне цркве, с обзиром на њен значај за културно-историјску баштину (манастири, цркве, уметнички предмети, архивска грађа и др.).

Г) не зна се судбина члана 6. садашњег Закона где је предложена посебна тачка “заштита српског језика и ћириличног писма”. Недавно је “Политика”, почетком децембра 2014. године, објавила резултате истраживања о употреби писма и употреби српског језика. По том истраживању 47 % анкетираних пише латиницом, а 36 % ћирилицом. Некако је испало да је ово обична новинска вест и као таква пролазно актуелна, а није тако. Писмо једног језика није нешто што је споредно у односу на његове друге функције. Реч је о делу идентитета који сачињавају, поред писма, говор са дијалек-

тима, речник, правопис, граматика. Није довољно рећи да језик чува националну културу, мора се додати да само оно што је записано представља инвентар свега што је створено и што траје у једној култури и образовању. Дакле, писмо језика чува оно што је у говору и духовном стваралаштву. У Србији се повремено заталаса питање ћирилице и латинице, па наступи дужи период “бонаце”. Откуда тај нехај јавне свести за судбину једне културне и образовне вредности о којој све нације пажљиво, на институционални начин брину. Шта може да се учини? И да ли уопште може? Може, само треба показати јавну одговорност за нормативну и практичну употребу ћирилице. Јер, као што Закон ставља под заштиту покретна и непокретна културна добра, тако и писмо, као покретно културно добро као вишевековне старости мора бити правно заштићено. Ћирилица је уставна категорија у члану 10. Устава Републике Србије. Употреба писма и језика се уређује на следећи начин: “У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо”. Међутим, уставна заштита није довољна. Потребни су закони који ће обавезати установе и организације да у одређеном проценту користе ћирилично писмо. Колико и како, ствар је јавне дискусије. Али, тешко је разумети огромну латинизацију медијских установа или издавачких предузећа. Професор др Зоран Аврамовић наводи пет аргумената за правну одбрану ћирилице “Ћирилица је као писани облик српског језика, поред православне религије темељна културна идентитетска вредност. Подсећам да је Мирослављево јеванђеље,

најстарији споменик српске писмености, први ћирилички текст штаман у 12. веку. Латиница се појављује у српском језику почетком 20. века, тачније 1915. године, када су окупационе аустријске власти забраниле употребу ћирилице. Језик и писмо су стуб националног идентитета. Кроз језик и писмо проговара културно наслеђе, а истовремено је медиј савременог стваралаштва. Језиком и писмом чува се национална свест. Образовни аргумент установе које се баве образовањем и васпитањем нема оправдања да такве установе промовишу писмо које тенденцијски поништава традицију дугу девет векова. А прави је апсурд да се тако нешто захтева. Финансијски аргумент публикације штампане ћирилицом могу имати неке пореске олакшице, с тим што су публикације штампане средствима из буџета Републике Србије обавезне да користе ћирилично писмо. То значи да се не користи новац државе за подржавање оних вредности које та држава штити у свом Уставу. Демократски аргумент свака институција има своје норме и правила који играчи морају да поштују уколико желе да она успешно функционише. А то значи да се не могу наметати појединачне вредности институционално. Ако би се десило да ћирилица оде у музеј, неко ће бити одговоран. Ко? Да ли сви ми или онај део елите који форсира употребу латинице, или они који одлучују о културној политици српске државе. Она има инструменте да обавезе медије, издаваче, оглашиваче и друге, да у једном високом проценту у јавном простору користе ћирилицу”.

Д) Интервју са министром културе Иваном Тасовцем објављен 29. децембра 2014. године у листу “Новости” “случај” Народне библиотеке Србије, тим поводом реаговали су председник Управног одбора НБС проф. др Гојко Тешић, који је поднео неопозиву оставку на Управни одбор НБС, члан УО НБС Миладин Шеварлић и члан УО НБС мр Симо Поткоњак

ТАСОВАЦ ЈЕ ШЋЕПАН МАЛИ НАШЕ КУЛТУРЕ

Година је дана од како овај лажни Шћепан Мали српске културе не одговара на писма Управног одбора Народне библиотеке Србије (а то му је и службена обавеза) – гле јада: оглашава се уочи Нове 2015. најопскурнијим лажима оптуживши нас, између осталог за бригу о личним интересима како истиче председник УО проф. др Тешић “о којим интересима је реч Тасовче Иване?! – а овај УО је и под оставком пуних осам месеци најодговорније и најсавесније обављао свој посао бригнући о проблемима библиотеке и што је најбитније био је успешна брана марифетлуцима и безобзирности државног секретара (иначе бившег в.д. управника НБС) и министра који је упорно слушао лажи свог потчињеног о НБС и тако се, нехотице, претворио у његовог слугу извршитеља у понижавању и УО и самим тим и НБС... – годину дана сте ћутали господине Тасовче Иване – не желећи да потпишете статутарне промене које сам најавио у разговору са вама почетком децембра 2012. године, и које су урађене уз вашу сагласности и договору са колективом НБС. Дакле, транспарентно да транспарентније не може бити! Писао сам вам уочи 2013, наста-

вио писмима и у 2014 – ни на једно једино се нисте оглашавали ни усмено, ни писмено, ни јавно. Зашто?”.

У отвореном писму Миладин Шеварлић истиче: “ако господин Т. мисли да овејаним фразама и етикетирањем – које вођа по компартијском нафталину – дискредитује рад културних посленика са озбиљним именима и презименима, да не аргументованим и не обавезујућим уопштавањима избегне суочавање са чињеницама и са властитом одговорношћу за саботирање рада Управног одбора НБС – преостаје нам једино, да признамо како је власт увек у праву, као што се и у кафани каже: “гост је увек у праву”. С тим што се ми надамо да господин Т. на кормилу српске културе неће остати само гост, већ да ће на њему, то јест кормилу, остати довољно дуго, како би овај бродић укотвио у мирним, мртвим водама сигурне луке”.

Са ставовима професора Тешића и Миладина Шеварлића са аргументацијама изнетим у њиховим одговорима сложио се и трећи члан Управник одбора мр Симо Поткоњак.

Надамо се (мада свесни пословице која гласи: “Надање – готово страдање”) да ће Шћепан Т. Мали остати, ипак, само нежељени гост у културној политици Србије. Како је, дакле, дотични Шћепан закључио једногодишњу манипулацију – сада већ смењеним – Управним (непослушним) одбором Народне библиотеке Србије? Тако што је за в.д. управника ове установе, која представља један од темеља српске културе, довео прононсираног мрзитеља ћирилице (не само традиционалног, већ и званичног српског писма) Ласла Блашковића, једног од бораца против свега што представља

традицију, тј. идентитет српског народа, човека који је, такође, према извештају буџетске инспекције, као директор Културног центра Новог Сада, без правног основа, потрошио импозантна буџетска средства.

Шта рећи о понашању са другом значајном институцијом културе Народним позориштем у Београду. Министар Тасовац од како је постао Шћепан Мали културе није познато да је икада посетио ову значајну институцију културе (а његов сјајни глумац отац Предраг Тасовац играо је преко четрдесет година у Народном позоришту). Како је само на себи својствен начин Шћепан Мали наше културе чинио злоупотребе и обмане око избора управника Народного позоришта (где је на помолу четврти конкурс за избор управника). На првом конкурс пре две године пријавила су се три кандидата од којих је један одустао, а министар стопирао избор једног кандидата који испуњава услове, а други кандидат није испуњавао услове и захтевао од Управног одбора Народного позоришта да распишу нови конкурс без условљавања стицање искуства у руковођењу институција културе и да се колектив запослених изјасни о кандидатима, без обзира како је регулисано и по Закону о култури и Статутом Народного позоришта где те клаузуле и не постоје. Председник УО и један члан поднели су оставке, а осталих пет чланова су наставили рад, успешно, по извештају колектива Народного позоришта. У 2014. години министар предлаже Влади смену пет чланова УО, истакнутих уметничких стваралаца и привредника без икаквог образложења о смени, а врши избор крајем 2014. године новог Управног од-

бора од седам чланова (пет дама и два мушкарца) од којих су четити члана у сукобу интереса Даница Максимовић, Ана Томовић, Анђелка Николић и Драган Тодоровић, за које је Независни синдикат културе и уметности Србије поднео кривичну пријаву због сумње у злоупотребу службеног положаја.

Почетком јанура 2015. Надзорни одбор Народного позоришта одржао је хитну седницу којој су присуствовали чланови синдиката и в.д. управника Дејан Савић, а иако су позвани, од чланова Управног одбора нико није присуствовао. Надзорни одбор донео је одлуку да се поднесе ургентни допис Агенцији за корупцију, која је претходно покренула поступак, као и Министарству културе и Влади Републике Србије (који су и раније били обавештени, а нису одговорили). Да ли Управни одбор Народного позоришта има легитимитет за доношење одлука и распише четврти конкурс за управника? Какав цинизам, за председника Управног одбора поставља Јелену Кајго, балерину, педагога модерних игара, драматурга (Академија уметности), односно драмског писца, недавно смењену са места директора Битеф театра као неуспешна, али је успешна у Министарству културе да буде у многим комисијама за доделу средстава (која је референца потребна за председника Управног одбора Народного позоришта, најзначајније институције културе у Србији), а шта је разлог што изабрани члан Управног одбора, истакнути драмски писац са освојеним значајним признањима и наградама у земљи и иностранству и професор ФДУ у Београду Милена Марковић, није присуствовала ни једној седници Управног одбора?!